

KVALITET ŽIVOTA KAO DRUŠTVENA KOMPONENTA ODRŽIVOG RAZVOJA SRBIJE

Docent dr Biljana Ilić*

Rezime: Održivi razvoj jeste glavna karakteristika opstanka modernog društva i njegovog razvoja. Problemi savremenog društva su povezani sa iscrpljenjem prirodnih reursa, povećanjem populacije, kao i sa povećanom potrebom za energijom. Tri komponente se nalaze u fokusu održivog razvoja: prva je ekonomska, druga uključuje društvenu sigurnost, a treća prirodnu ravnotežu. Socijalna komponenta održivosti u Srbiji je predmet istraživanja rada. Ona uključuje kvalitet života, u regionu Istočne Srbije. U radu će se prikazati rezultati moderne menadžment analize - PEST. Istraživanjem studije slučaja grada Zaječara u Istočnoj Srbiji, objasniće se glavni faktori koji utiču na implementaciju koncepta održivosti u ovom delu zemlje.

Gljučne reči: Održivi razvoj, društveni razvoj, kvalitet života, Istočna Srbija, PEST analiza.

1. Uvod

Kao sveobuhvatni pojam, održivi razvoj integrisanjem više razvojnih komponenti, doprinosi stvaranju novog načina razmišljanja, novog vida ostvarenja poslovnih procesa, ali i života. Pojam je uveden krajem prošlog veka i sažima tri vrste faktora: društvene, ekonomske i ekološke. Društveni faktori razvoja obuhvataju između ostalog i kvalitet života ljudi, životne stilove ljudi i njihove navike. Analiziranjem pomenutih komponenti, može se doći do relevantnih pokazatelja koji ukazuju na odnos razmišljanja i delovanja ljudske populacije u korelaciji sa prirodnim okruženjem. Svaka delatnost, bilo da je ona osnovna biološka (na koju čovek svesno ne može da utiče, jer se odvija u njemu i ne može je kontrolisati) ili je ta aktivnost vezana za neki vid proizvodnje, svoje mesto delovanja nalazi u datom okruženju. Kako je okruženje u globalnom smislu postalo veliki problem savremenog društva, neminovno se nemeće potreba za istraživanjem elemenata koji posredno ili neposredno utiču na tu okolinu, menjajući je. Rad će se osvrnuti na neke od definicija održivog razvoja, te pokušati da pojasni društvenu komponenta razvoja sa kvalitetom života u Srbiji, tačnije u Istočnom regionu zemlje. Pokazatelji okruženja društva

* Fakultet za menadžment Zaječar, Srbija; biljana.ilic@fmz.edu.rs

u slabije razvijenom delu Srbije, daće se PESTEL analizom, koja se koristi kao savremena metoda menadžmenta. U zaključnom delu rada akcenat će se staviti na preporuke i mogućnosti za dalji razvoj regiona. Obzirom da se Srbija nalazi na Balkanu, koji je oduvek privlačio pažnju svetske javnosti, kako zbog svog strateškog položaja, tako i zbog raznih društvenih previranja, sa tog aspekta je kao zemlja, zanimljiva za proučavanje društvenih kretanja i svakako interesantna za praćenje ovog dela regije. Glavna karakteristika Srbije, jeste izražena razlika između njenih regiona. Beograd se sa Novim Sadom izdvaja u odnosu na južne i istočne delove zemlje, koji su nedovoljno razvijeni.

Južni i istočni region su karakteristični po svojoj slabije razvijenoj privredi i ekonomiji. Samim tim se i kvalitet života ljudi u Srbiji razlikuje od regiona do regiona. U slabije razvijenim delovima zemlje, postoje neiskorišćeni prirodni potencijali i bogatstva, koja bi se mogla iskoristiti na održivi način. Samim iskorišćenjem ovih potencijala, kvalitet življenja ljudi na tom području bi se poboljšao. Zamena obnovljivih izvora energije, neobnovljivim izvorima predstavlja jedan vid održivog korišćenja prirodnih resursa, a može se reći da delovi Istočne Srbije obiluju obnovljivim izvorima energije. Svakako je važno ove izvore upotrebiti, ali samo njihovo korišćenje umnogome zavisi i od stepena ekološke svesti ljudi. Grad Zaječar predstavlja centar Istočne Srbije, a isti u svom okruženju obiluje izvorima geotermalne energije. Na žalost, ova energija se nepovratno gubi, zbog slabe ekonomske i društvene situacije u kojoj se region nalazi i nedovoljno razvijene svesti stanovništva. Kako bi se iskoristile mogućnosti obnovljivih izvora energije i društvena svest podigla na viši nivo, u smislu korišćenja obnovljivih izvora energije, u radu će se dati pregled faktora iz okruženja. PESTEL analiza primenjena je na grad Zaječar, kao predstavniku Istočne Srbije, te će se prikazivanjem pomenutih faktora, istaći prepreke koje utiču na implementaciju održivog razvoja u tom delu zemlje.

2. Održivi razvoj i definicije održivosti

Paralelno sa razvojem nauke i tehnologije nesmetano se odvijaju i procesi degradacije, iscrpljivanja i zagađenja prirode. Priroda je ne samo ograničena u svojim resursima već je u stanju totalnog narušavanja ekološke ravnoteže na način i u obimu koji dovodi u pitanje „ekološki poredak“ na planeti. Takav način življenja izveo je čoveka iz ravnoteže sa prirodom. Balans se može povratiti temeljnim socio-kulturnim alternativama, koje bi se implementirale u načinu čovekove proizvodnje i potrošnje. Obzirom da je pitanje opstanka od esencijalne važnosti za dalji prosperitet čitave planete, nameće se potreba da se izgradi poseban stav prema problemu održivosti. Održivi razvoj predstavlja težnju da se stvori bolji svet, balansiranjem socijalnih, ekonomskih i faktora zaštite životne sredine kako bi se prirodno bogatstvo sačuvalo za buduće generacije. Osnovni moto predstavlja pronalaženje puteva razvoja, koji neće ugroziti životnu sredinu (Stojanović, Ilić, Đorđević, 2014). Kako je ljudsko društvo glavni faktor pokretanja i delovanja u okruženju, potrebno je istaći i značaj društvene komponente razvoja, koja uključuje i kvalitet života. O problematici održivog razvoja diskutovano je na najvišim svetskim nivoima, čemu svedoče mnogobrojna dokumenta. Dokument UN, pod nazivom „Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future“, odnosno, Izveštaj o zajedničkoj budućnosti, iz 1987. godine, sačinjen od strane Svetske komisija za životnu sredinu i razvoj, predstavlja jedan od takvih dokumenata. Iste godine je u ovom Izveštaju Gro Harlem Brundtland,

Kvalitet života kao društvena komponenta održivog razvoja Srbije

Norveška političarka, lider politike održivog razvoja i javnog zdravlja, navela osnovne preporuke održivog razvoja. One obuhvataju dugoročne ekološke strategije održivog razvoja do 2000. godine i šire, kao i načine zaštite životne sredine koje je moguće ostvariti boljom saradnjom između zemalja u različitim fazama ekonomskog i društvenog razvoja (Ilić, Mihajlović, Karabašević, 2016. str:413-423).

Mada ne postoji glavna definicija održivog razvoja, najviše se navodi definicija iz Izveštaja Our common future, koja kaže da je održivi razvoj onaj koji ne sputava razvoj budućih generacija zbog zadovoljenja potreba sadašnjih generacija. Održivi razvoj predstavlja ravnotežnu polugu prilikom potrošnje resursa prirode i sposobnosti prirodnog sistema da ove resurse nadoknadi, ujedno zadovoljavajući potrebe ljudi, kako u sadašnjosti tako i ubudućnosti (http://sr.wikipedia.org/sr/Održivi_razvoj). Po jednoj od definicija, održivost obuhvata integraciju ekonomske, tehnološke, društvene i kulturne dimenzije usklađenih sa zaštitom životnog prostora, koji omogućava generacijama da zadovolje svoje potrebe i poboljšaju kvalitet svog življenja. Održivo bitisanje se može označiti i kao model u kome dodatni nivo razvoja može biti društveno nepotreban, jer se životna sredina katastrofalno degradira, te veća nejednakost u raspodeli dobara vodi političkim i drugim nemirima. Veliki broj autora su se poslednjih godina bavili problematikom objašnjenja održivosti (Steurer, Martinuzzi, 2005) (Carew-Reid et al. 1994, p.46). Ako se razvoj definiše kao povećanje blagostanja, onda održivi razvoj znači nesmanjivanje blagostanja tokom vremena (Davies, 2009). Održivost implicira odgovorno ponašanje prema budućim generacijama, bez obzira na činjenicu da one nemaju pravo glasa i da ne mogu uticati na kreiranje politike (Lincoln, 2010) (Meadowcroft, 2007). Održivi razvoj se dodatno može objasniti suprotnošću definicije o neodrživom razvoju koja smatra da je neodrživost proces nakon koga ekološka šteta kažnjava privredni rast (Boer, 1995). Održivi razvoj teži ka ekonomskom razvoju, shvaćenom u tradicionalnom smislu kao povećanje „per capita“ blagostanja, ali se tome priključuje i zahtev za smanjivanje siromaštva i nepravde, kao i zahtev da „resursna osnova“ nacionalnih privreda i svetske ekonomije mora da bude sačuvana (Gavrilović, Jovanović 1998). Održivost prožima i obuhvata sve aktere savremenog društva, a samim tim je u bliskom odnosu sa kvalitetom života kao i sa kvalitetom životne sredine u kojoj se isti odvija

3. Kvalitet života u Srbiji kao društvena komponenta razvoja

Održivi razvoj, usredsređuje se na zadovoljavanje potreba ljudi i prevazilaženje sukoba između ekonomije i ekologije. Ostvarivanjem ovog modela u praksi moguće je stvoriti uslove da ekonomija i ekologija mogu ići ruku pod ruku. Da bi ovaj razvoj mogao teći bez protivrečnosti, neophodno je istovremeno uvažavati socijalna pitanja, počev od najnižeg (lokalnog) do najvišeg (globalnog) nivoa njihovog ispoljavanja (Štrbac et al, 2012). Životna sredina estetski nekultivisana nepovoljno deluje na čoveka. Čista životna sredina, estetski oplemenjena, pretpostavka je savremene ekološke kulture (Koković, 2010). U Srbiji je izražen relativno nizak nivo ekološke svesti, te samim tim prosečan građanin nema izgrađen pozitivan stav prema potrebi da deluje na način kako bi se smanjilo zagađenje, racionalno koristila energija i promenio odnos prema neobnovljivim resursima. Prema izveštajima koji su obuhvaćeni u Strategiji nacionalnog razvoja Srbije, gotovo četvrtina građana, nema dovoljno samopouzdanja, a nema ni poverenja u tuđe stavove, dok na neki

apsurdan način ipak veruje u svoju nadmoć i sveznanje. Zbog slabe ekonomske situacije, omladina u Srbiji ima male šanse da izgradi kvalitetnije stilove života.

Zbog evidentne socijalno-ekonomske neujednačenost Srbije i njenih regiona, na planu društvenih vrednosti, u ovom trenutku dominiraju dva problema. Prvi problem generisan je u prevelikim razlikama unutar političke i ekonomske elite u pogledu normativnog okvira novog društvenog poretka, što omogućuje istovremeno postojanje tri modela društvene reprodukcije: komandnog, tržišnog i divljeg (neformalnog). Drugi problem je u činjenici da otprilike podjednak procenat ljudi u Republici Srbiji smatra da bi ekonomski razvoj i otvaranje novih radnih mesta morali da imaju prvenstvo, čak i po cenu izvesnog zagađenja životne sredine. Dakle, Srbija se suočava s dva zadatka: prvi je da otkloni protivrečnosti koje ometaju uspostavljanje stabilne društvene forme, a drugi je da izbegne takve protivrečnosti na globalnom nivou i da se uklopi u svetski trend održivog razvoja (<http://javna-rasprava-sors.blogspot.rs/2007/09/91.html>).

Zbog nasleđenih ekonomskih teškoća i siromaštva, u Srbiji dominiraju materijalistički ciljevi, osećaj nesigurnosti i opasnost od izlaganja riziku. Evidentno je i otuđenje seoskog stanovništva od prirodnih resursa, koji su sastavni deo njegovog okruženja. Koncept društvenog kapitala ukazuje na činjenicu da društveni i kulturni aspekti ljudskog ponašanja imaju ekonomske implikacije, te da su ekonomski uslovljeni (Golubović, 2009). Blagostanje i kvalitet života građana Srbije podrazumeva oslobađanje od strahova, pravo na slobodu mišljenja, bezbednost od kriminalnih grupa i od postojanja pretnji za miran život i stabilnost porodice u društvu. Stabilan međunarodni okvir je još jedan neophodan uslov za stvaranje identiteta određenog naroda (Manetović, 2016). Kolektivna svest je još uvek nedovoljno proučena, odnosno mentalitet i karakter određenih manjih ili većih socijalnih grupacija (Radaković, 2012). Zbog pretrpljenih promena i uticaja kroz vreme, kolektivni identitet građana Srbije je raznovrstan. U identitete kojima podleže Srpski narod ubrajaju se: rodni, profesionalni, kulturni, etnički, religijski, regionalni i sl. Pobrojani identiteti podležu jednom sveobuhvatnom, a to je Evropski identitet. Građani Srbije, u velikoj većini žele da budu i deo razvijene i moderne Evrope. Sredstva mas medija, poput televizije, radija i ostalih javnih vidova informisanja, igraju veliku ulogu u kreiranju nacionalnog identiteta i prihvatanju određenih normi ponašanja.

Kada bi se kvalitet života našao u centru jedne imaginarne mentalne slike, oko istog centra formirale bi se sfere koje obuhvataju: ekonomiju, kulturu, okruženje, ljude i prostor, zdravlje i socijalno staranje, transport i pristup, društvenu bezbednost, domaćinstvo, obrazovanje, društvenu koheziju i uključivanje. Nešto dalje od centra, ali u korelaciji sa istim sferama bi obuhvatale ekonomski, društveni, državni razvoj i razvoj životne sredine. Na pobrojanim koncentričnim krugovima ili sferama izdvojio bi se prsten koji podrazumeva obnovljivost, ranjivost i rizike. Svi krugovi se nalaze u međusobnoj korelaciji. Dakle, centri kvaliteta života se mogu grafički predstaviti kao tačke koje u razvoju iscrtavaju uticajne sfere i stupaju u međusobne linearne i hijerarhijske odnose. Centar i periferija povezani su međusobno tokovima informacija, kapitala, radne snage i idejama (Grčić, Cvijićeva, 2008). Opisani model kvaliteta, tj. integracioni model održivosti i kvaliteta života, povezan je sa održivom strategijom razvoja na nacionalnom nivou (Document: *Local Indicators of Quality of Life*, 2000) (Document: *Quality of life in Europe*, 2004) (Document: *Local quality of life indicators - supporting local communities to become sustainable*, 2005). Određeni aspekti,

Kvalitet života kao društvena komponenta održivog razvoja Srbije

relacije i ograničenja ovog modela mogu se izdvojiti, u zavisnosti od cilja ispitivanja. Obzirom na činjenicu da se kvalitet života odnosi kako na pojedinca, tako i na region, odnosno lokalnu zajednicu, pomenuti aspekti obuhvataju psihosocijalni i ekonomski aspekt kvaliteta. Ekonomski aspekt se vezuje za ulaganja i kvalitet ekonomije. Psihosocijalni aspekt se povezuje sa fizičkim i mentalnim zdravljem, društvenom sigurnošću, društvenim institucijama (zdravstvene, obrazovne, sudske), političkom stabilnošću i životnom sredinom (Arsovski, 2005).

4. Istočni region Srbije – PESTEL analiza grada Zaječara

PEST analiza predstavlja skraćenicu ili akronim od sledećih reči: političko, ekonomsko, sociološko i tehnološko okruženje. Koristi se za strateško planiranje razvoja. Ova analiza se može primeniti i u slučajevima kada se analiziraju faktori koji utiču na određenu pojavu, u konkretnom slučaju na faktore koji utiču na održivost i razvoj. Kako bi slika PEST analize bila jasnija, potrebno je objasniti segmente kojima se bavi (www.ebizmags.com/sto-je-pest-analiza-i-cem). *Političko okruženje* - Razumevanje političkih prilika može biti od neprocenjive vrednosti, zbog političkih propisa u državi. Aktualna politička situacija može zaustaviti razvoj kako u ekonomskom, tako i u društvenom smislu. *Ekonomsko okruženje* - Zdrava ekonomija označava bogatstvo države, te na taj način utiče na planiranje poslovnih i drugih procesa. *Sociološko-demografsko okruženje* – Mogućnost praćenja trendova i faktora populacije, potrošača koji su akteri na tržištu i u društvu. *Tehnološko okruženje* – Odnosi se na infrastrukturu potrebnu za podršku modernim tehnologijama. U radu će se predstaviti verzija PESTEL anlike koja na postojeća okruženja (političko, ekonomsko, sociološko-demografsko i tehnološko) dodaje pravni i ekološki okvir istraživanja. Najveći značaj PESTEL analize leži u jasno definisanim pozitivnim i negativnim sistemskim pokazateljima. Njena funkcija je da objektivno predstavi validaciju i ograničenja za uspešno upravljanje pre svega održivim poslovnim procesima, ali i društvenim odnosima. PESTEL analiza grada Zaječara i okruga prikazana je u tabeli 1.

Tabela 1. PESTEL analiza grada Zaječara i okruga

FAKTORI	PREDNOSTI	MANE
<i>Politički</i>	<ul style="list-style-type: none">▪ Većina građanstva i političkih partija svesna je da je opština u teškoj situaciji i da je potrebno uvesti novi oblik političke uprave u budućnosti▪ Lokalne vlasti prihvataju činjenicu da nije moguće postići dalji napredak i razvoj bez koncepta dugoročnog održivog razvoja▪ Mogućnost stranih ulaganja i privatizacije koju prihvata gradsko rukovodstvo▪ Deklarativna politička volja lokalnih odbora ide u korist	<ul style="list-style-type: none">▪ Velika politička tenzija unutar političkog rukovodstva i između političkih partija nakon izbora▪ Mogućnost brzih političkih promena na lokalnom nivou▪ Nedostatak kompetentnih stručnjaka prilikom donošenja bitnih odluka za razvoj▪ Politički autoriteti izbegavaju činjenicu da bez zaštite prirodnih potencijala, dugoročni ekonomski razvoj nije moguć, kao ni kvalitet života

Docent dr Biljana Ilić

	<p>odgovornog i dugoročnog kvaliteta uvažavajući mišljenje stručnjaka i stručnih organa</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Većina stanovništva koja razume koncept dugoročne održivosti želi da vlast prihvati promene ka održivom razvoju ▪ Realizacija održivosti mora biti usmerena ka motivaciji ljudskih resursa, kako bi ljudski resursi imali poverenja u lokalnu samoupravu ▪ Realizacija procesa održivog razvoja regiona - saradnja sa menadžerima koji prihvataju koncept održivosti 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stavljanje kratkoročnih individualnih ciljeva kao prioriteta ▪ Veliki pritisak nad ekspertima i političkim autoritetima od strane regiona, u smislu da je jako teško ostvariti bilo koju formu razvoja u okrugu ▪ Negativni politički uticaji iz većih regiona, odnosno iz Beograda ▪ Sitna stranačka neslaganja utiču na lošu reklamu okruga u medijima ▪ Nedostatak dobro argumentovane kritike u javnosti i reagovanja na kritike ▪ Nedostatak dobre komunikacije ▪ Slaba javna kritika i iznošenje mišljenja javnosti ▪ Medijska prepucavanja na političkoj osnovi ▪ Nedostatak strpljenja, motivacije i međusobne saradnje u promovisanju održivog razvoja ▪ Nedostatak medijske usredsređenosti na promovisanje koncepta održivosti na lokalnom i nacionalnom nivou ▪ Sistemska slabost političkog državnog vrha ▪ Nedovoljno učešće stranih i domaćih fondova za finansijska ulaganja u programe održivog razvoja ▪ Nodovoljna podrška i praćenost lokalne samouprave i javnih preduzeća u sprovođenju održivog banjskog turizma ▪ Ustaljena verovanja da je ono što sledi neminovnost, nedostatak vere stanovništva u bolje sutra
<p>Ekonomski</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Relativno dobar i povoljan geografski položaj, koji bi se mogao valorizovati u budućnosti ▪ Ponovni razvoj rudarskog basena u Boru dolaskom do bogatije rude bakra ▪ Blizina RTB-a 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Predominantna ekstenzivna poljoprivreda ▪ Većina kadrova koji se bavi ruralnim razvojem ne poseduje zadovoljavajući nivo kompetencija ili svesti za održiv razvoj

Kvalitet života kao društvena komponenta održivog razvoja Srbije

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Značajni postojeći kapaciteti za razvoj koje je moguće obnoviti ▪ Mogućnost snabdevanja lokalnog tržišta zdravom hranom ▪ Mogućnost razvoja ekonomskih aktivnosti uz određenu satisfakciju poljoprivrednih proizvođača ▪ Iskorišćenje postojećih geotermalnih izvora za toplifikaciju određenih entiteta ▪ Iskorišćenje postojećih geotermalnih izvora za zagrevanje staklenika i plastenika ▪ Iskorišćenje turističkih znamenitosti, kako bi se ostvarila veća posećenost ovog kraja od strane turista ▪ Ulaganje u proizvodne zanate koji su skoro zaboravljeni 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak adekvatnih sadržaja turistima ▪ Niska ekonomska produktivnost i kompetencije ▪ Nedostatak investicija i infrastrukture ▪ Nisko učešće poljoprivrede, kao i nedovoljna ponuda zdrave hrane u prodavnicama ▪ Nedostatak manjih prodavnica, odnosno suprimarketa za ponudu domaćih proizvoda
<p>Sociološko-demografski</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ U pojedinim delovima regiona još uvek je prisutna srdačna gostoljubivost srpskog naroda ▪ Postojanje ljudi srednjih generacija koji su pored svega rešeni da ostanu (ne žele menjati sredinu) ▪ Pобоljšanje socijalne politike u smislu većeg angažovanja žena na rukovodećim funkcijama ▪ Mogućnost edukacije kroz srednje, visoko i fakultetsko obrazovanje mladih 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedovoljno razvijeni profesionalni poslovni odnosi ▪ Nedostatak mladih ljudi koji bi se mogli dalje edukovati u pravcu održivog razvoja ▪ Apatija među ljudima i generalno nedostatak optimizma kada je potrebno inicirati razvoj i napredak ▪ Još uvek prisutno mnogo predrasuda kod mlađeg i starijeg stanovništva ▪ Loša demografska slika stanovništva u regionu ▪ Odlazak mladih ljudi van regiona ▪ Duboko ukorenjena ljubomora među ljudima i nedostatak samopouzdanja ▪ Neopostojanje šire svesti o ekologiji ▪ Nedostatak eko-marketinga i neupoznatost sa održivim razvojem ▪ Nedovoljno dobro razvijena socijalna politika kada su u pitanju ljudi sa posebnim potrebama ▪ Nedostatak brige o starijim rođacima

Docent dr Biljana Ilić

		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedovoljna uključenosť omladine i žena kada su u pitanju društvene aktivnosti ▪ Visok nivo nezaposlenosti
Tehnološki	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Solidna povezanost sa glavnim republičkim pravcima (Paraćin-Zaječar-Kula prema Bugarskoj; Paraćin-Zaječar-Negotin-Kladovo ka rumunskoj granici; Paraćin-Zaječar-Knjaževac-Niš; Negotin-Zaječar-Knjaževac-Niš) ▪ Moguća izgradnja gasovoda ▪ Dopuna tehničke dokumentacije izgradnje regionalne deponije Halovo kod Zaječara ▪ Dostupan TV signal i pokrivenost mobilnih mreža (70%) ▪ Mogućnost za sticanje i unapređenje znanja kroz obrazovanje i naprednu tehnologiju 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak dobre putne infrastrukture (regionalne i lokalne) ▪ Nisu svi putni pravci istog kvaliteta ▪ Nedovoljna povezanost kompjuterske tehnologije i mreža u čitavom regionu ▪ Nedostatak web sajtova koji se bave ekologijom i dešavanjima u opštini ▪ 30% teritorije nije dobro pokriveno mobilnim mrežama ▪ Slaba opremljenost poljoprivrede ▪ Nedovoljna iskorišćenost hidrogeotermalnih potencijala u Gamzigradskoj, Brestovačkoj i Nikoličevskoj Banji
Ekološki	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Relativno očuvana zdrava priroda, ali sa rastućim rizikom od zagađenja ▪ Upoznavanje sa mogućnošću korišćenja gasa ▪ Deponija u Halovu predstavlja pozitivan primer upravljanja otpadom ▪ Mogućnost unapređenja vidova lovnog, seoskog, kongresnog i zdravstvenog turizma 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak zdrave pijaće vode u okolnim manjim mestima (Gamzigradska Banja) ▪ Neadekvatno korišćenje geotermalnih izvora energije ▪ Učestalo korišćenje pesticida i herbicida ▪ Nedovoljna zaštita od mogućih poplava i prirodnih katastrofa ▪ Nedovoljan nadzor, monitoring nad zagađenjem vazduha i vode ▪ Nedovoljna analiza planske izgradnje i njenog uticaja na životnu sredinu ▪ Postojanje poljoprivrednih domaćinstava koji direktno ugrožavaju čistoću vode ▪ Neadekvatna briga za pse
Legal - Pravni	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mogućnost uvođenja odogovarajućih zakonskih propisa, taksi i poreza na zagađenje životne sredine ▪ Mogućnost propisivanja lokalnog dokumenta o pravilnom upravljanju otpadom, kao i o pravilnoj upotrebi zemljišnih poljoprivrednih resursa 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Građanstvo je izgubilo veru u pravosuđe, kao i u pravosudne organe - sobzirom na negativna iskustva od ranije ▪ Nedovoljno razumevanje pravnih akata i zakona u domenu zaštite životne sredine ▪ Nedovoljna pravna zaštita životne sredine

Kvalitet života kao društvena komponenta održivog razvoja Srbije

		<ul style="list-style-type: none">▪ Pravni akti koji se tiču zaštite životne sredine su nedovoljno konzistentni▪ Neadekvatna podela odgovornosti životne sredine
--	--	---

Izvor: (Ilić, 2016)

5. Zaključna razmatranja

Na osnovu istraživanja, iz dobijenih faktora PESTEL analizom, kojom su date prednosti i mane grada Zaječara, može se izvesti zaključak da je društvena i ekološka svest stanovništva prilično nerazvijena u shvatanju koncepta održivog razvoja. Faktori iz svih grupa su sa više mana, nego prednosti. Politički faktori su najizraženiji. Politika uključuje raznovrsne tipove aktera koji se svim sredstvima bore za moć odlučivanja. Uticaj političkih faktora može u određenom društvenom sistemu imati presudan uticaj na razvoj. Ovo je posebno izraženo u zemljama tranzicije, u kojoj se nalazi i Srbija. Faktori politike utiču na implementaciju održivog razvoja, više sa negativne strane, jer se iz PESTEL analize stiče utisak da se ne zagovara politika Održivog razvoja u Srbiji. Svest društva se tako ne podiže i ne širi za novi koncept vrednosti. Potrebno je pronaći načina da se prirodni potencijali Srbije iskoriste, a samim tim da se pospeši ekonomski razvoj regiona, kroz društvenu blagodet i izraženiju briga za životnu sredinu. Međutim, bez adekvatne edukacije, politike razvoja, podizanja društvene svesti, ne može se postići neki veći napredak. Na kraju se dolazi do zaključka da je održivi razvoj vezan za kvalitet svih procesa, koje čovek preduzima i u kojima je glavni akter. Podizanje svesti o drugačijem, pažljivijem ophođenju prema prirodi, a samim tim posredno i prema društvu, vodi i podizanju kvaliteta života.

LITERATURA

- Arsovski, S. (2005). Put od kvaliteta do kvaliteta života. *Zbornik radova: Festival kvaliteta. 32. nacionalna konferencija o kvalitetu*, 1, (pp. 3-16), Kragujevac.
- Boer, B. (1995). Institutionalising ecologically sustainable development: the roles of national, state, and local governments in translating grand strategy into action, *Willamette L. Rev.* 31 (2), 307.
- Carew-Reid, J., Prescott-Allen, R., Bass, S., Dalal-Clayton, B. (1994). *Strategies for National Sustainable Development: A handbook for their planning and implementation*. London.
- Davies, L.L. (2009). East Going West: The Promise of Assured Supply Laws in Modern Real Estate Development. *J. Marshall L. Rev.* 43 (2), 319.
- Document: *Local Indicators of Quality of Life* (2000). Center for Colorado Policy Studie.
- Document: *Quality of life in Europe* (2004). First results of a new pan-European Survey: Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

Docent dr Biljana Ilić

- Document: *Local quality of life indicators - supporting local communities to become sustainable* (2005). Audit Commission, London.
- Gavrilović, Jovanović, B. (1998). Održivi razvoj - nova paradigma za razvijene i zemlje u razvoju. *Zbornik radova: Rast, strukturne promene i funkcionisanje privrede Srbije* (133-134). Ekonomski fakultet Kragujevac.
- Golubović, N. (2009). Društveni kapital i ekonomsko-teorijski 'imperijalizam'. *Zbornik radova: Matice srpske za društvene nauke* (63-73), (128).
- Grčić, M., Cvijićeva (2008), Percepcija geografskog položaja Srbije, *Glasnik Srpskog geografskog društva*, 88(2), 3-12.
- Javna rasprava – Strategija održivog razvoja Republike Srbije, preuzeto sa: <http://javna-rasprava-sors.blogspot.rs/2007/09/91.html>, pristupljeno 04.11.2017.
- Ilić, B. (2016). *Strategijski pravci regionalnog ekonomskog i ekološkog razvoja turističkog potencijala Gamzigradske banje*. Doktorska disertacija. Fakultet za menadžment, Zaječar, Džon Nežbit Univerzitet, Beograd.
- Ilić, B., Mihajlović, D., Karabašević, D. (2016). Društvena komponenta održivog razvoja i kvalitet života u Srbiji *Časopis Srpska Nauka Danas. Zadužbina Andrejević*. 1 (3), 369-554.
- Koković, D. (2010). Ekologija kao način života. *Svarog: Časopis za društvene i prirodne nauke*. 1 (1), 75-84.
- Lincoln, D. (2010). Alternative Energy and the Energy-Environment Disconnect. *Idaho Law Review* 46 (3), 473-507.
- Manetović, E. (2016). Srpski nacionalni identitet: Pogled izvan paradigme o modernizaciji. *Časopis: Srpska nauka danas / Serbian Science Today*, 1 (1), 18–29.
- Meadowcroft, J. (2007). National sustainable development strategies: features, challenges and reflexivity. *European Environment* 17 (3), 152-163.
- Održivi razvoj, preuzeto sa: http://sr.wikipedia.org/sr/Održivi_razvoj, pristupljeno 05.11.2017.
- PEST analiza, preuzeto sa: www.ebizmags.com/sto-je-pest-analiza-i-cem, pristupljeno 04.11.2017.
- Radaković, M. (2012). Problemi u konstrukciji kolektivnog nacionalnog identiteta. *Časopis: Politička revija*, 11 (3), 153-169.
- Steurer, R., Martinuzzi, A. (2005). Towards a new pattern of strategy formation in the public sector: first experiences with national strategies for sustainable development in Europe. *Environment and Planning C: Government and Policy* 23(3), 455-472.
- Stojanović, D., Ilić, B., Đorđević, B. (2014). Green economy- risks and challenges of sustainable economic growth. *Zbornik radova, Fourth international Symposium on natural resources management* (103-111), Fakultet za menadžment Zaječar.

Štrbac, N., Vuković M., Voza D., Sokić M. (2012). Održivi razvoj i zaštita životne sredine. *Zbornik radova: Reciklaža i održivi razvoj* (18 – 29) (5).

QUALITY OF LIFE AS SOCIAL COMPONENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN SERBIA

Abstract: *Sustainable development is the main characteristic of the survival of modern mankind and its development. Problems of modern society are connecting with increasing use of natural resources, increasing population as well as the growing need for energy. The three components are in the focus of Sustainable development: the first one is the economic viability; the second component includes social sustainability, while the third is linked to environmental sustainability. The social component of sustainability in Serbia is in the focus of Paper. It includes quality of life, in region of Eastern Serbia. In the paper will be represent the results of modern management analysis - PEST analysis. In the research i.e. case study - city of Zajecar in eastern Serbia, through Pest analysis it will be explained main factors that affecting the implementation of the concept of sustainable development in this region.*

Key words: *Sustainable development, social development, quality of life, Eastern Serbia, PEST analysis.*